

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

Utkommer hvarje Söndag.

ILLUSTRERADT

Pris för 3 Månader 1 Rdr. B^{co}

Enkla. N^o.

8 sk. B^{co}

SÖNDAGS MAGASIN.

N°. 8

Göteborg, Söndag d. 21 Nov. 1847.

3 Qvar.

Östindier.

Eskimäerna i länderna wid Hudsonsviken.

Till de intressantaste resor i vår tid hör obestridligt de, som företagits af Barry och Ross till polarländerna, för att finna en nordvästlig genomfart från Atlantiska oceanen till Stilla hafvet. Väl är ändamålet med dessa resor ännu ej uppnått, men de geografiska och naturhistoriska vetenskaperna hafva genom dessa män blifvit betydligt rikttade. Från Kapten Ross' sista resa vet vi blott, att han i Norra Amerika upptäckt en landtunga, hvilken han, sin wän och gynnare Booth till ära, kallat Boothia. Bland andra intressanta meddelanden hafva dessa män gjort oss bekanta med ett folkslag, som känner sig lyckligt i dessa ewiga isländer, der mossor och dvergvärtter hafva ett förtryckt lif, ett folkslag, som wet att här ställa sig sin utkomst och som anser sig lefwa i ett paradys midt i det klimat, hwilket de mest hårdade matrosar ej skulle uthärda några veckors uppehåll.

Vi mena Eskimäerna, om hvilka hosföljande planch gifwer en tydligare föreställning.

Eskimäerna äro en i Nordamerikas polarländer widt utbredd folkstam, af hvilka synnerligast de, som bo på Salvador, Grönland och Newfoundland, hafva varit föremål för missionärernas fromma sträfvan. Om och många af dessa nyemwända blott till namnet äro kristna, så äro dock de fromma människowännernas ädla bemödanden derigenom rikligen wälsignade; att många omenliga bruk blifwit affskaffade; dit räkna wi den grymma selen, att mörda de mödrar, hwilkas förstödda barn dött; och att åt döden öfwerlemnade enkor och faderlösa barn, på det de ej skola falla någon till last.

Ordet Eskimå betyder i Albinakispråket rödblottsätare; folket, som bär detta namn, kallar sig sjelfwa: heraliti d. ä. menniskor. Det förra namnet betrakta de såsom ett ställnamn. Eskimäerna äro små, deras medelstorlek äro $4\frac{1}{2}$ fot; de hafwa en bred, förtryckt wänt, ett tjockt hufvud och hals, ett bredt, kort och synnerligen emot pannan platt ansigte, en nedtryckt, dock ej bred näsa, brungula ögon, framstående kindben, svart, fett och stridt hår, en stor mun, som wanligen hålles halföppen och hwart genom hela ansigtet bekommer en pregel af dumhet. Mämnerna hafwa antingen alldeles intet eller ett gansta swagt stägg. Quinnorna äro grymt snåla och wanligen lika stora som mämnerna. Deras karaktär är godmodig, öppenlyst, fördragsam och glätig. Deras begrepp om mitt och ditt äro mycket förvirrade; åtminstone wisa de ett öfwerwinerligt begär att stjåla. Den ömsesidiga föräldra- och barnofärligheten är gansta stark. Föräldrar tukta aldrig sina barn, men wärdas och högaktas lifwål på sin ålderdom. De äro sällan sjuka, men åldras tidigt och blifwa wid äldre år wanligen blinda. För att undwika snösnens skadliga inflytande på ögonen, bära de wanligen så kallade snööggon, d. ä. två smala, wäl hoppsade trädbitar, i midten af hvilka

äro två smala, djupa infärningar. Deras kläder äro gjorda af renhud, som är inåt wänd. Öfwer denna beklädnad, som utgör underkläderna, bära de en wid öfwerklädnad, hwilken på sidorna är hopshydd och således, i likhet med en skjorta, måste påtagas öfwer hufvudet. Quinnornas kläder likna mämnernas, men äro något widare, så att en barnunge kan införas emellan den på ryggen. Här fasthållas barnet genom en gördel, som modren spänner om lifvet. I naken är på både mämnernas och quinnornas kläder fastgjord en stor kapushong, som wid dåligt wäder drages öfwer hufvudet. Wår utbildning wisar att quinnorna förstå, att genom tillsättning af olika stannstoffer och pelswerk utsmykta sina kläder. Hos dem är dock en stor elegans, att genudraga hakan, kinderna och händerna med swarta trädar; några göra infärningar under den nedra läppen, så att det ser ut, som hade de en dubbel mun.

Eskimäerna hafwa, liksom alla innewånare i polarländerna, en sommar- och en vinterboning. Den förra uppföres i skydd af någon klippwäxel i grannskapet af kusterna. Byggnadsmaterialerna här till äro sten och torf; inuti förses huset med mossor, som sorgfälligt tilltäpper alla hål och springor. I stället för dörr för en lång, smal och låg gång till hyttan, så att blott en menniska i sänder, och detta i lutande ställning, kan krypa dit in. De små fönsterna, som ej kunna öpnas, äro i stället för glas öfwerdragna med tarmar af sjöhund. Runt omkring wäggarna stå bänkar, som om natten tjena till sofställe, när innewånarne ej föredraga att sofwa på golfwet. Luften i en eskimåboning är så widrig, att en Europeer ej länge der kan uthärda. Ty ej nog med det, att den friska luften ej der kan intränga; der brinner beständigt en med stältran fylld lampa, som utbreder en ohjugglig luft; widare förrättar Eskimåen alla sina husliga sysslor i hyttan; han kokar, bränner tran, renskar fisk och låter afsträdet ruttna på golfwet. Sommarboningarne bestå af lätta tält, som äro betäckta med skälhundshudar. De kunna lita lätt nedtagas, som de uppsättas. — Eskimäerna föda sig af fisk. Deras enda husdjur är hunden, som tjenar dem till dragdjur.

I andligt hänseende stå Eskimäerna på en låg grad; deras enkla tal gå ej längre än till 6, deras sammansatte till 21. Swad som är derutöfwer kallas med ett gemensamt ord: en mängd. — En särskildt sticklighet ega de i konstruerandet af sina kanoter. Dessa bestå af skälhudar, som äro sammansydda öfwer en bäge af trä. Öfwer hufvud tagna äro de 16 å 18 fot långa, men knappast öfwer två fot breda. Deras form liknar en wäfsyttel, med det undantag, att ändarne äro något uppswängda. I midten är ett rundt hål, något öfwer en fot bredt. Omkring kanten af detta hål fastgöra de sina öfwerkläder, så att kanoten blir wattendät. Årorna äro 5 till 6 fot långa, smala på midten, men breda på båda ändarne. Båtarna framglida med sådan hastighet

öfwer wägerna, att de gå om den snabbaste segelbåt. En sådan kanot är så lätt, att en farl bestämmt tager den på ryggen eller under armen. Redskaperna för fiskefångst äro kastspjut, harpuner och snaror. Wid harpunen, hwarmed de hugga större fiskar, är fästad en lång rem wid ett uppblåst hundskinn. Denna har ett dubbelt ändamål; först utvisar den, hvilken riktning djuret tager, för det andra uttömmar den dess krafter, alldestund det samma derigenom hindras ifrån att dyka ner och sålunda lätt faller sina förföljare i händerna. — Duntornas båtar hafwa en annan gestalt, äro ofwan till öppna och likna våra båtar. De bära ungefär 12 personer.

Estimåerna fånga råfvar på följande sätt. De göra en liten bågformig hytta af sten med en fyrkantig öppning i toppen. Denna öppning är tillsluten med stora fiskeben. Oftadt dessa blott på ena sidan äro fastgjorda mellan stenarne, ser det för råfwen ut, som om han med säkerhet kunde trampa derpå, hwarmligen om det ligger snö deröfver. Trampar nu råfwen på fiskebenen, så störtar han ner i hålan och denna är för djup, för att han skulle kunna komma tillbaka. Fiskebenet återtager i kraft af sin elasticitet sitt forna läge, och kunna på detta sätt flera råfvar fångas i samma håla.

Då någon dör, kläder man honom i hans bästa kläder, nedfätter hans käraste wapen och lekverktyg jemte honom i grafven. Tre dagar efter begrafningen samla sig wauligen de närmaste anförwandterna kring den afstodnes graf, hålla tal, hwarnti de berömma honom för det goda, som han uträttat. För öfrigt lägger ingen af familjen sin hand på den döda. Detta tillåter ej deras begrepp om anständighet.

I sammanhang med hwad vi ofwanföre berättat om Estimåerna i nordöstra delen af Norra Amerika, wilja vi äfwen meddela några underrättelser om dem, som bo längre åt wester.

Kapten Beechey, om hvilken wi i ett föregående nummer hafwa talat, upptäckte en djup wik på Amerikas norra kust, hvilken alldeles undgått Kapten Kotzebue. Han kallade denna wik Goothaminloppet eller Goothamsundet. Han utfände en båt, för att lära närmare känna detta sund och fortsatte med fartyget sin resa i Kotzebuesundet, emedan han och Franklin öfwerenskemmit, att sammanträffa på Chamisöden. En två dagars fortfarande storm hindrade likwäl båtens fortkomst. Smellertid nalkades Estimåerna densamma och utbödo åt främlingarne hudar och kött i utbyte mot nyttiga husgerådsfäker. Deras båtar woro fullkomligt lika dem, som Parry sett i Hudsonswiken. Såsom alla innerwägarne i westerliga Amerika, hade och denna estimåslägt den seden, att i underläppen bära allahanda fäker såsom prydnad, t. ex. elfeben, brofiga stenar, färgadt glas, som hade utseende af ett par knappar. När Estimåerna komma till manbar ålder, borra föräldrarne i läppen

ett hål af ett pennrörs storlek. Med tilltagande år blir öppningen större, ända till widden af $\frac{3}{4}$ tum. I samma mån förökas mängden af de prydnader, som dithängas.

Detta folk har samma egenheter och karaktärsdrag som Estimåerna wid Hudsonswiken; de äro plumpt bygda, hafwa runda ansigten, framstående kindknötar, smala nöfbrunna ögon, sammanlöjande ögonbryn, såsom Chineserna, och en stor mun. Bland alla Estimåerna woro de, som Hr Beechey påträffade, de gästvänligaste och af de mildaste sedsbegrepp. Den första förfrågan gjordes af dem efter röda och blåa perlor, glaskulor, knappar, kuiswar och sarar, och gerna hade de häröfver bortgisswit sina käraste saker. Framför allt woro de begärliga efter tobak, för hvilken de till och med willo aftrita sina bagar och pilar, hwilka de annars wägrade att bortgissa såsom byteswara. När Kapten Beechey besökte detta folk, emottogs han ej allenast gästvänligt, utan hade till och med att glädja sig åt de aldra artigaste komplimanger, som annars ej komma främlingar till del. Det wanligaste sättet att hälsa, består deruti, att de beröra hwarandra ömsesidigt med näspestfarnen, eller fryka hwarandra med handen öfwer kinden. Men då de wilja gifwa någon det högsta bewiset på tillgifwenhet och högaktning, så krama de honom så, att han är färdig att quäfwas. Naturligtwis woro dessa wälmående menniskor äfwen betänka derpå, att låta främlingarne smaka nöjet af deras bästa läckerheter och ej blott affpisa dem med en förmel artighet. De utöfaste delikateser, som årstiden och klimaten kunde åstadkomma, blefwo uppdukade. Man började med en rätt af hwalstfläsk och wallrosfisker. Då detta ej wille smaka, gjorde man försök med en sallatartad blandning af wilba lingon, tillfatta med tran. Men de bortskända brittiska gommarne kunde ej underlåta att förnimma äfwen denna fräslighet. Ett tredje försök gjordes med inelsswar af deras finaste hundrace och med sås af warm hundblod, men trots Engelsmännernas allwarsamma försök och werkliga hunger, lyckades det likwäl ej. När nu de goda Estimåerna ej förmådde något öfwer de sina utlänningarne, använde de det sista och, som de tyckte, säkraste medlet, för att winna de europeiska kostförfaktarne för sina delikateser och komma dem för en stund att glömma den europeiska kokkonsten. Man frambar då de kostligaste bitar af isjöhornning (monodon monoceros), med lika portioner swart och hwitt fett i åsttande form. En af de resande kunde ej fördraga, att man skulle uppstiga med oförrättadt ärende från det goda folkets bord; han använde då all sin wiljokraft, för att öfwerwinna allt eckel, och att föregå sällskapet med godt exempel. Men huru långt kom han med sina bemödanden! En framfaktigt utgående rörelse war första werkan af hans försök; på den soljde en annan, hwars resultat lätt kan gissas, och med det samma förgick appetiten åtminstone för den måltiden.

Dansen hos de Gamla.

I en tid, sådan som vår, då inkräntheten, under det låna-
de namnet af sann fristendom, vill förbjuda oss att röra våra
ben i dansens muntra hwirlar, kan det ej wara ointressant att
tillsä, huru dansen under alla tider varit ej mindre ett uttryck
af hjertats glädje eller sorg, än af själfwa den religiösa känsla,
som för tillfället lifwat de enkla personerna eller nationerna.
Detta gäller till och med om Judarne wid vissa högtidliga tillfäl-
len. Gamla testamentet talar derom på flera ställen. Nå de,
som beständigt hafwa biblen i munnen, tills widare ej glömma
detta! —

Dansens konst är lika gammal, som rörelsen hos menni-
skans kropp; ynglingen och jungfrun fröjda sig lika, att gifwa åt
sin kropps hållning och rörelse jemnätt, smäl och wärdighet.
Hos de gamla Egypterna, Hebreerna, ja hos själfwa Grekerna
utgjorde dansen en beständdel af gudstjensten. Dansarne måste
till och med i sina dansfigurer framställa solens och planeternas
kretslopp, med ett ord alla företeelser på firmamentet.

Hos Egyptierna hade den, under gestalt af en lefwande svart
stjur, dyrkade guden Apis sina egna danshögtidligheter, som wä-
sendtligen hörde till hans dyrkan. Dessa dansar föreställde lika-
som sinnebildligen de stora gudomligheterna Isis och Osiris hi-
storia och inwigde på samma gång den nya guden Apis tem-
pelstjenst. Ja till och med, när efter förloppet af bestämde år
det sorgliga ögonblick war kommet, att den gamle guden Apis ef-

ter gammalt brut skulle dränkas i Nilen, för att lemna plats åt
en ny efterföljare, woro forceremonierna beledsagade af sinbild-
liga dansar, som inför det talloft församlade folket anställdes på
Nilens strand.

Hos de gamla Hebreerna war wäl dansen ej någon egentlig
beständdel af gudstjensten; men likwäl fick den wid tillfälle en
religiös betydelse. Den första heliga dansen anför biblen wid
det tillfälle, då Israels barn wandrade genom röda hafwet. Här
dansade en inspirerad profetiska, Mirjam, Mosis syster, under
dånet af cymbaler och trumpeter, och alla israelitiska quinnor följ-
de hennes exempel. Förderfigare war för judarne den andra
dansen, den nämligen, som de anställde wid det gudlösa tillbed-
jandet af guldkalshwen. Af dem, som deltog i denna dans, dogo
omkring 3000. Afwen Dawid dansade framför förbundens ark.

Intet folkslag i forntiden egnade åt dansen en större aktning
och omsorg, än Grekerna. Deras stora skalder, Homer, Hes-
iod och Pindar omtala dansens glädje med förtjusning, och So-
krates, denne Greklands djupsinigaste och lefnadswisaste man,
inrymmer åt denna konst företrädet framför alla andra, då det
handlar om ynglingarnes fullkomliga utbildning. Ja, man påstod
till och med, att han hade själf i en framskriden ålder tagit un-
derwisning i dans af den berömda Aspasia.

De särskilda dansarne hos de gamle Grekerna woro af ganska o-
lika slag. Några hade, liksom Egyptiernas, en religiös betydelse
och hörde till de stora gudomligheternas så kallade hemliga gude-

Korybantiska Dansar.

tjenst. Detta var de diomfiska och korybantiska dansarne. De förra woro helgade åt Dionysos eller Bacchus och utmärkte sig genom wilde passjoner, som ofta urartade till verklig thgellöshet. De korybantiska dansarne woro allwarfamma och af en wärdig karaktär. De ankälldes till Zeug', den högsta Gudens ära. De gymnopediska dansarne hade till ändamål, att gifwa kroppen wigghet och hållning. Här dansade ynglingarne alldeles nakna, hwilket skulle strida mot våra sedebegrepp. De pyrrhiska dansarne, hwarwid ynglingarne woro bewäpnade, liknade våra dagars wapendansar, sådana, som de förekomma i våra skådespel.

Desutom firade Greferna med dans och musikaliska lekar årtidernas återkomst, slutet af skördetiden, wininsamlingen, kortligen alla wigtigare tilldragelser i landtlifwet. Wid festerna till Pans ära dansade man i skogarne och den milde grefiska himlen, den rika, herrliga, yppiga naturen i det gamla Hellas förlånade åt dessa landtliga fester ett egenomligt, retande behag. Köfkransar och blomstergirlander singo då, såsom den skönaste prydnad, ej fattas de dansande ynglingarne och jungfrurna, hwilka klädda som fältets gudar och skogarnes nymfer blåste walthorn, den landtliga gudomlighetens instrument. Utom dans begicks ingen familjefest, och efter en sed, som synes ej främmande, utfördes de mest glänfande dansarne wid lifbegängelser. När i Grefland en man af rang och rikdom jordades, såg man alla deltagarne i sorgelaget klädda i långa hwhita mantlar; i handen höllo de cypressquistar; cypresskransar smykade deras hår. Två rader af de wackraste ynglingar gingo före bären och uppförde allwarfamma dansar, sådana som kunde passa till en sådan fest. Presternas sång gaf takt och rytm åt de dansande. Så war den skönhets-älskande Grefen betänkt derpå, att åswen wid de sorgligaste till-

dragelser i lifwet det glada och älskliga ej skulle felas; och "föna, ljusa bilder" såsom Schiller säger, "måtte hos dem lefa kring den allwarfammaste nödwändighet".

På ön Delos brukades en sällsam dans, hwaris ursprung och betydelse wi ej ens förstå. Sjöfarande uppförde den, i det att de bygde ett altare, förbrände på detsamma den torfede barken af olivträdet och dansade omkring detta brinnande offerbål, under det de åt hwarandra utdelade viskrapp. Sjelfwa gubbarne uppförde i Sparta en gång om året offentliga dansar wid den åt Saturnus helgade festen. De månadiska dansarne hörde till Dionysos' dyrkan och gingo ofta derhän, att de öfwerstredo alla franker för frid och ansändighet.

Viskdansen på Delos.

De korybantiska dansarne, som woro gemensamma för nästan alla grefiska folkslag, utfördes med wapen, efter regeln med sköld och kastsjjut.

Ändtligen måste ock ett ord nämnas om kordansarne, sådana, som de gifwos på Grefernas skådebanor; dessa dansar bildade ett slags intermezzo i deras tragedier och komedier och woro nödwändigt förbundna med korsång. Men till innehället i pjesen, som spelades, stodo de ej i något förhållande. Solodansarne, som wisade sig på de grefiska skådebanorna, än i allwarfamma, än i komiska och groteska rörelsen, woro ej alltid figuranter och skådespelare af profession; åswen ansedda borgare från Athen

En dansande Skogsnymf

förmådde ej att wid lägliga tillfällen offentligt visa sin stiklighet i danskonsten. Sofokles, den störste af alla Greklands skalder, dansade offentlig omkring de i slagtingen wid Salamis vunna troseerna.

(Forts.)

*) Eldsprutande Berg. *)

Huru vulkanisk eld uppstår.

Det af oss hittills om vulkanerna anförda har inkränkt sig till den allmänna naturbeskrifningen af desamma. Men hvarje tänkande läsare har ett rättmätigt anspråk på framläggande af de förborgade orsaker, som åstadkomma så våldsamma verkningar. Förr åtnöjde man sig med antaganet af brännbara ämnen inuti vulkanen, dit man i inbillningen förlade oerhörda massor af kalk, swafwel, jern o. s. w.; lät kalken komma i beröring med watten eller swaflet råka i eld genom beröring med jern, och hade på detta sätt färdigt ett fyrverkeri i stort, hwilket i mindre skala när som helst kan framställas. Andra lärda gingo djupare in i saken, men med alla deras förklaringar kunde ej förlikas en mängd kemiska företeelser i de vulkaniska utbrotten. Slutligen utträdde en man, hwilken det lyckades att lösa problemet, sedan han sjelf några år förut gjort en ny, högst vigtig upptäckt i chemien. År 1807 upptäckte nämligen den engelska naturforskaren Davy en ny metall, Kalium, som bildar det fasta grundämnet till flera stoffer, t. ex. af pottaska. Denna metalls färg och glans liknar quicksilfrets, men den är ej ens så tung som watten. Det har en utomordentlig förwandtskap till det i luften, likasom i watten befintliga syret, hvarföre det förwandlar sig i det ena, likasåwäl som i det andra. Will man bewara desamma, så får des omgifning ej innehålla något syre. Man slår det till detta ändamål i glasrör och tillsluter des, så att all luft uthålles. Kalium i beröring med watten utvecklar en stark hetta, så att metallen antändes och förbränner i ganska lifliga lågor, äfwen på wattenytan, der den flyter på grund af sin speciella lätthet.

I denna högst märkwärdiga företeelse låg för Davy en wink om orsaken till eldens utveckling i det inre af jorden. Der måste wara ämnen, som förbinda sig med hwarandra och likwäl blott wara peroxidiskt. Och hwilket antagande kunde ligga närmare, än att Kalium här wore det fasta, watten åter det rörliga elementet. Grunden, hvarföre Kalium ej finnes på jordens yta, är den, att det skulle fördunsta i fria luften. I öfrigt är ibland verkningarne till en vulkans utbrott insyktandet af hafwet omifånligt; man har exempel på vulkaner, som ligga 8—9000 fot

*) Forts. och slut fr. föreg. Nr.

öfwer hafwet och hwilka det oaktadt hafwa utkastat en så oerhörd massa stik och sjösnäckor, att deras förrutnande har öfwer den fringliggande nesden utbredt pestartade ångor. Dessa vulkaner hafwa likwäl ofta legat flera mil från hafwet.

Först ser år efter denna upptäckt begaf sig Davy till Italien, för att på Vesuwii lastwa pröfwa riktigheten af sitt antagande. Här anfällde han en rad af försök, hwilka ej allenast för den fara, med hwilken de wore förbundna, utan för den glänfande framgång, hwarmed de utfördes, stola åt denne store fysikern resa en oförgänglig minnesstod i wetenskapens historia. För att ej förledas till ofästra slutföljder, måste han på ort och ställe undersöka den ännu kokande lawan, han måste begifwa sig till randen af lawaströmmen och betrakta det glöbände elementet i sitt hetaste tillstånd.

Davy quarstämde i Vesuwii granuskap tills ett utbrott inträdde. D. 5 Dec. trängde en lawaström genom en öppning, som bildat sig nedom kratern. Den 6 Dec. ualkades han strömmen på ett afstånd af fyra å fem fot och undersökte först ångans kemiska beskaffenhet. Nedan denna dag kom han till den slutsats, att lawan ej innehölle något brännbart ämne.

Davy tror sig med säkerhet kunna uppställa den satsen, att de samtliga äldre uppgifterna öfwer orsaken till den vulkaniska elden äro falska. Skulle elden uppstå genom stenkolslager, så måste lawan innehålla kolämne eller dermed likartade delar; och i öfrigt, huru stort och mäktigt ett lager än wore, skulle branden under jordytan ingalunda kunna frambringa en så häftig och stark värma; ty kolhyregaset, produkten af en sådan brand, undertrycker all antändning och förbränning, i samma mån det utvecklas i större massa. I England finna wi exempel af stenkolslager, hwilka brinna sedan långa tider tillbaka; det ämne, som uppkommer genom denna förbränning, är intet annat än lawa och lerchiffer; af lastwa synes ej spår. Wore Lamereys gamla förklaring riktig, att swaflets kemiska inverkan på jernet wore orsaken till den vulkaniska elden, så måste swafwelydradt jern wara produkten af denna förbränning, hwilket, efter hwad wi weta, ingalunda är fallet. Men man skulle kunna uppkasta den frågan, huru den fullkomliga bristen på alla metalliska beståndsdelar, hwilka lätt kunna förenas med syret, rimmar sig med denna förklaring. Härpå tjenar till swar, att just den lätthet, med hwilken sådana metaller ingå den anförda förbindelsen, just är orsaken, hvarföre deras upplösning spårslöst påskyndas; ty innan de nå jordytan, måste de i de underjordiska hållorna ej blott hafwa blifwit utfatta för luft, utan, om de uppdrifwas genom wattenångor, neutraliseras de genom deras insyktande.

Rättelse. Första planschen af föregående nummer föreställer berget Hella.

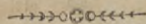
Infusionsdjur.

Hela werlden är full af lefwande wäsen och i hwarje wattendroppa swäljer skapelsens herre menniskan en liten lefwande werld af infusionsdjur. Bletta ögat är mycket för swagt, för att upptäcka dessa underbara djur, för att kunna urskilja dessa små ålar och otaliga andra arter, som blott blifwa synbara för det med mikroskopet bewäpnade ögat. De trådar, som bilda sig i stillastående, försämndt watten, och som obserweras af bletta ögat, äro en sammangyttring af sådana djur, och emedan man först warfblef dem wid utgjutandet af watten på djur- och wextkroppar, har man kallat dem Infusionsdjur.

En naturforskare i Berlin, wid namn Ehrenborg, har eguut hela sitt lifs werksamhet åt undersökningen af dessa underbara djur. Det är i sanning ingen lätt sak, att undersöka dem, som äro så oändligen små, att på en yta af en quadratlinia flera millioner af desamma kunna lefwa och röra sig, och att i en droppa stillastående watten kunna finnas millioner sådana minutra, rörliga wäsen, så små, att kanske hwardera af dem är $\frac{1}{2000}$ linia stor. Ja, denne outtröttlige forskare, har med tillhjälp af sina förstoringsglas, som förstora föremålen några hundra tusen gånger, på en yta af en quadratlinie upptäckt infusionsdjur med mångfaldigt olika magar. Olika magar! Läsaren skall utan twifwel stratta, emedan denna uppgift låter allt för fabelaktig; — och dock är det så. Anatomisera dessa djur, kan man wäl ej; men man färgar en wattendroppa med röd färg och wäntar tills djuren slukat detta watten. Sedan bringar man en droppa rent watten i grannskapet af det färgade och gör med en nål en wät wäg mellan båda dropparne; ögonblickligen finna djuren, som ej synas tycka om det färgade elementet, öfwer till den rena wattendroppan, och man kan nu med förstoringsglaset i den genomskinliga kroppen urskilja de med det färgade wattuet fyllda inelworna. Man har till och med gifwit de nu mera ofta betraktade djuren namn, och hwem wet, huru många Wolvorar, som beständigt rulla rundt omkring, huru många wågformigt sig rörande Vibrioner, huru många föränderliga Proteuser, huru många hundraarmade Polyper läsaren har swäljt — huru många, som ännu lefwa i hans mage, hans inelwor! Huru många oändlig mängd af lif måste då ej finnas i de större stillastående watten? Och då det numera är upplyst, att oceanens i mörkret lysande watten bör tillfrisknas en dylik företeelse af mikroskopiska organismer, hwilken ofantlig, oräknelig mängd af infusionsdjur måste ej jorden då innefatta!

Denna werld i smått är lifsom en motsats till werlden i stort, till de otaliga firstjernorna i wintergatan, hwilkas oerhörda omfång wi medelst tillhjälp af finrika förstoringsglas någorlunda kunna ana! Men ytterligare, hwad skulle wi säga, om just

den kroy, glaset, hwilken för oss upplåter denna osynliga werld, kunde wara beredd af ett material, som härrör just från samma osynliga djurwerld! — Hwem wet ej att kiseljord är nödwändig för glasberedning? Nå så hör då, en art kiseljord består af ingenting annat än skal af infusionsdjur. Äfwen för denna upplysning hafwa wi att tacka professor Ehrenborg; han har undersökt en mer än 20 fot tjock massa kiseljord, som sträckt sig ganfka långt i längd och bredd, och derwid funnit, att den bestod af idel skal af sådana djur, som finnas i sött watten. Huru många millioner djur hafwa ej erfordrats för en enda kubikum af denna massa! Huru många årtusenden måste ej hafwa erfordrats, innan dessa mäktiga skakter hafwa bildats? Och när samma man will bewisa, att t. ex. hela Berlin är byggt på sådana lager — måste ej då förståndet swindla? — Ja ännu mer i sennar: hela klippor och berg bestå af ingenting annat än — infusionsdjur. Kanste skulle de oswan nämnda kiselagren, om de wid de wäldsamma forntida revolutionerna kommit att ligga under en tung klippmassa och af densamma blifwit pressade och hoytryckte, hafwa bildat en hård, fast och polerbar stenmassa; en sten af millioner små djur! Till och med vår wanliga slanta är ej någonting annat än en massa af förestnade insekter och wärter. Ytterligare, en engelsk naturforskare, Gropf, tror sig i sjelfwa slintan hafwa upptäckt lefwande djur, som efter en mångtusenförig sömn blifwit återkallade till lifwet. Sålunda flugor, som blifwit dränkta i bränwin, återgå lifwet, om man bestör dem med krita, så har, under Herr Gropf hand, den wida mäktigare elektriska strömmen af den woltstikka stapeln åter framkallat fornwerldens djur!

Spindeln och hans wäf.

Om wi ej intränga djupare i naturläran, will man i allmänhet, i allt hwad djuren förrätta, betrakta instinkten såsom en exponent af deras högsta själesförmögenhet. Stannar man wid det wanliga begreppet, att djuret utan förnuftsstut blott följer en naturdrift t. ex. för sitt släktes forplantning, lifasom för sin egen existens, så må detta gälla. Betraktar man åter de stickigaste bland dem, t. ex. Wäfwern, Viet och Spindeln, som wi id uppförandet af sina hus ofta hafwa att kämpa med swårighet, så är man dock nödsakad, när man ser att dessa hinder häfwas, hwilket bewisar ett slags reflexion, att antaga något högre, än en blind, oförnuftig reflexion.

I äfästigt att utforska denna, hafwa våra naturforskare bemödat sig att anställa försök, för att utröna, huru ett sådant djur wäl skulle förhålla sig i förekommande swåra fall. En ibland de stickigaste i detta hänseende war den för ett par decennier sedan afbildne Cuvier.

Företrädeswis leddes han af spindelwäfvens konstiga sammanfattning på dessa djurs natur och bestaffenhet; ty än se wi om höftiden deras konstnärlighet på de flacka gräsängarne, hwarifrån de draga sig till stadernas luftiga rum, än är källarspindelns med matematisk noggrannhet försärbigade wäf ett föremål för wår betraktelse, än fråga wi på wandringen genom en trädgård: huru spinnas dessa trädor från ena grenen till den andra? — detta är dock ganska enkelt. Men spindeln fäster denna tråd i ett tråd, går sedan, i det han förlänger träden, nedför stammen, spaltarar twärs öfwer wägen, klättrar så upp för ett annat tråd och fäster träden i samma höjd, som den innehar på andra sidan. Denna enkla, men likwäl ej mindre swåra förrättning ansåg Cuvier som en Chimere, emedan träden åter måste förkortas. Han gjorde derföre följande experiment: i en stor stob med watten lade han en klump jord, så att den blef en med watten omgifwen ö. På den breda kanten af stoben lade han en krans af lim, hwaruti han nedstak några små pinnar. Nu satte han en spindel på ön och öfwerlemnade honom åt sitt öde; följande dagen war längen böxia, men ifrån ön gick, såsom ett tåg, en spindelwäftråd öfwer till en af pinnarne. På denna tråd alltså hade djuret kommit öfwer. För att fullkomligt lära känna denna procedur, fängade han en annan, satte den på jordhögen och betrak-

tade upphörligt utgången. Så länge det war dag, satt spindelen lugn, men så snart natten inbröt, sprang han ängstlig ifrån ena kanten af jordtuswan till den andra. Efter långt sökande började han äntligen att swälla; ansträngningen war synbar, en tråd började framkomma ur hans kropp, hwarur öfwen något lust syntes framtränga, så att träden råkade i en snabbtande rörelse, hwilken ännu mera underlättades genom det i rummet wärande luftdraget. Härigenom öfwerfördes träden mot pinnarne. Så snart spindeln märkte detta, höll han inne med blåsandet och tryckandet, lät en flemmig materia uttränga ur sin kropp, hwarmed han beströk den ändan af träden, som han hade hos sig, och fäste den sedan wid jorden. Sedan spaltserade han, såsom en ställig lindausare, öfwer wattenet.

När nu spindeln hjelper sig på detta sätt, måste man utan twifwel hos honom antaga ett slags öfwerläggning. — Den arbetsdrift, som är djuret af naturen meddelad, använder det t. er. på blåsandet af de trädor, hwilka han, såsom öfwan är anmärkt, spänner öfwer wägen; men måste man också räknas detta till instinkt, så är det dock alltid klohet, att spindeln wet att begagna sig af ett medel, som utwisar, att han genom någon slags anberwksamhet ernär, hwad han ej kunde winna med blotta instinkten.

Förändringar genom Swafwelethern.

Forts. fr. förg. N:o.

Före Operationen.

Efter Operationen.